

1982/83:91

Måndagen den 7 mars

Kl. 11.00

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som ny ledamot i jordbruksutskottet efter Åke Wictorsson anmält nuvarande suppleanten Margareta Winberg och som ny suppleant anmält Inga-Britt Johansson.

Vidare har socialdemokratiska riksdagsgruppen som ny suppleant i konstitutionsutskottet efter Åke Wictorsson anmält Sören Lekberg och som ny suppleant i näringsutskottet efter Inga-Britt Johansson anmält Sylvia Pettersson.

Talmannen förklarade valda till

ledamot i jordbruksutskottet

Margareta Winberg (s)

suppleant i konstitutionsutskottet

Sören Lekberg (s)

suppleant i jordbruksutskottet

Inga-Britt Johansson (s)

suppleant i näringsutskottet

Sylvia Pettersson (s)

2 § Talmannen meddelade att till kammaren inkommit läkarintyg för *Ingemar Konradsson*, som var sjukskriven under tiden den 4 mars—den 5 april.

Erforderlig ledighet beviljades.

Talmannen anmälde att *Ulla-Britt Carlsson* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för *Ingemar Konradsson*.

Måndagen den
7 mars 1983

*Om kustbevak-
ningen*

3 § Svar på interpellation 1982/83:57 om kustbevakningen

Anf. 2 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jens Eriksson har ställt följande frågor till statsrådet Hellström.

1. Vad avser statsrådet att ge för direktiv för att kustbevakningen skall bli effektiv när den nya förordningen träder i kraft den 1 juli 1983?

2. Hur kommer övervakningen att ske intill den 1 juli 1983 då riksdagsbesluten träder i kraft?

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på Jens Erikssons frågor.

Jag utgår från att den förordning som Jens Eriksson nämner är den nya lagen (1982:395) om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning, som träder i kraft den 1 juli 1983. De utvidgade befogenheter som lagen ger tullverket innebär enligt min mening att övervakningen av att t. ex. fiskebestämmelserna följs blir effektivare än som nu är fallet. Jag har för avsikt att snart föreslå regeringen att utfärda tillämpningsföreskrifter till lagen. I dessa bör i första hand regleras vilka kustbevakningstjänstemän som skall ha rätt att vidta de åtgärder som lagen medger. Vidare kommer generaltullstyrelsen i vår att påbörja en omfattande utbildning av kustbevakningstjänstemän för att de skall kunna utöva sina befogenheter på ett effektivt och korrekt sätt. Några andra särskilda direktiv behövs enligt min mening inte f. n.

Övervakningen fram till den 1 juli 1983 kommer att få ske på samma sätt som hittills, dvs. genom flygspaning och med hjälp av bevakningsfartyg. De två utsjöbevakningsfartyg som kustbevakningen tillfördes för den nya uppgiften med havsfiskeövervakning bedöms nu efter vissa initialproblem vara operativa och möjliggör därmed en effektivare bevakning.

Anf. 3 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret.

När ekonomiska zoner infördes av Island, Norge och EG förlorade det svenska fisket en stor del av sina traditionella fiskevatten. Det var därför en angelägen åtgärd som vidtogs då Sverige införde fiskezonen i Östersjön och därmed i någon mån erhöll kompensation för det som förlorats.

Östersjön, där Sverige äger mer än en tredjedel, har rika fiskevatten och bör kunna tillförsäkra svenskt fiske fångstmöjligheter, som ger sysselsättning åt den kår vi har f. n., och på sikt även en ökning av vår fångstkapacitet. Jag bortser givetvis inte från värdet av fisktillgångarna i Skagerrak och Kattegatt som vi förvaltar gemensamt med Norge och Danmark.

När det gäller kvoter och fiskevatten är jag övertygad om att det svenska fisket har förmåga att anpassa sig efter de förhållanden som råder – där hyser jag ingen oro. Det har vi också visat. Men jag är orolig, herr talman, för att kustbevakningen inte kan bevaka och skydda våra fiskevatten. Vi får då alldeles för stort fisketryck – stammarna utglesas, och fisket får dålig lönsamhet. Samtidigt tillförs europeisk och svensk fiskmarknad den fisk som

tjuvfiskas i våra vatten av andra nationer, i stället för av våra egna fiskare.

Det är inte båtar och manskap som fattas för att man skall klara bevakningen. Där är, såvitt jag kan bedöma, vår kustbevakning ganska väl försedd. Det är bra att man kan använda de två stora fartygen, som enligt uppgift kostat bortåt 100 milj. kr. Finansministern säger i sitt svar att det fanns vissa initialproblem. Det kanske heter så när man bygger fartyg som inte duger att ligga på havet med.

Felet ligger i att kustbevakningen står maktlös. Den kan inte föra en utländsk tjuvfiskare till svensk hamn om han inte har lust att följa med – och det har han som regel inte. Det är både roligare och lönsammare att fortsätta att fiska – vilket man gör. Det är riskabelt att gå ombord. Den svenske kustbevakaren Roland Andersson gjorde ett försök att gå ombord i den danska fiskebåten Angu från Gedser, men han hotades till livet och hade tvingats hoppa överbord i tvågradigt vatten om inte gummibåten hunnit fram i tid så att han kunde hoppa ner i den.

Den svenska kustbevakningen är tydligen inte bara maktlös – det förefaller också som om den var rättslös.

För närmare ett år sedan ställde jag ungefär samma fråga till dåvarande handelsministern Björn Molin. Jag gjorde det därför att jag såg det tilltagande tjuvfisket och de faror det innebar för svenskt fiske. Mina farhågor har besannats. Tjuvfisket har tilltagit. Det har blivit naturligt för många att fiska i svenska vatten, och man är medveten om att det är lönsamt att tjuvfiska där. Handelsministerns tröst till mig var det som skulle hända efter den 1 juli i år om propositionen 1981/82:114 bifölls av riksdagen.

Propositionen antogs av riksdagen och innehöll förslag till lag om tullverkets medverkan vid polisiär övervakning och att tullverkets kustbevakning skall utrustas med befogenheter som gör det möjligt för den att bedriva en effektivare övervakning till sjöss. I propositionen föreslogs bl. a. att kustbevakningstjänsteman skall tilläggas samma befogenheter som enskild polisman har enligt rättegångsbalken, att hålla förhör och vidta annan åtgärd innan förundersökning om brott hunnit inledas, att gripa någon mot vilken det förekommer skäl till anställande, att ta med den som är på plats där brott har förövats till förhör och att verkställa husrannsakan i särskilt angivna fall. Om det är nödvändigt för att dessa befogenheter skall kunna utövas får kustbevakningen stoppa och visitera fartyg eller inbringa det till svensk hamn. Den nya lagen skall träda i kraft den 1 juli 1983 och ge ökade möjligheter för kustbevakningen att ingripa vid överträdelse mot fiskebestämmelserna. Detta kan på sikt verka i positiv riktning i fråga om antalet överträdelser av de aktuella bestämmelserna, sade Björn Molin i sitt svar till mig.

Det finns mig veterligt ingen nation som så dåligt slår vakt om sina fiskevatten som Sverige gör. Om vi ser på vårt grannland Norge finner vi att man där har gått så långt att man skjuter med kanoner bara någon uppehåller sig i norrmännens zon utan att lyssna på en viss frekvens. Låt mig också peka på en händelse förra veckan, när norsk kustbevakning ilandförde fiskebå-

Nr 91

Måndagen den
7 mars 1983

Om kustbevakningen

tarna Axö och Nyland därför att deras loggböcker hade vissa brister beträffande ifyllandet. Det kostade 20 000 kr. per båt. Visserligen hade man med tidningsfolk, så det var angeläget att visa sin duktighet, men jag vill påstå att man kan skydda sina fiskevatten utan att vara omänsklig.

Finansministerns svar gör mig inte särskilt hoppfull om framtiden. Det pekar på att det finns både ett svagt intresse och en svag vilja att ta itu med problemen. Finansministern ger inga klara besked om vad som kommer att ske efter den 1 juli. Det ges inget besked om att vi kan förvänta oss kraftfulla insatser och att den kustbevakning som i dag blir utskrattad och hotad till livet skall få befogenhet att klara sitt värv. Intill den 1 juli kommer övervakningen att ske på samma sätt som hittills, säger finansministern. Det innebär att utländska tjuvfiskare kan fortsätta sitt lönsamma fiske.

Anser finansministern att svenskt fiske och svensk fiskezon är så ointressanta att man inte är beredd att utnyttja den kustbevakning som finns, där stora investeringar har gjorts och som kostar massor av pengar i drift? Om man inte ger den befogenhet att klara sitt värv, är det då inte anledning att begära hjälp av militär, som säkert kan både borda och ilandföra dem som brutit mot svensk lag och internationella överenskommelser?

Anf. 4 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Det är i och för sig alldeles riktigt att det antagligen pågår ett ganska omfattande tjuvfiske inom den svenska fiskezonen. Sedan den här zonen i Östersjön utvidgades 1978 har kustbevakningen observerat drygt 9 000 utländska fiskefartyg i zonen. Man har kunnat preja och kontrollera ungefär 700 fartyg, och av dem konstaterades 300 fiska utan tillstånd. I allmänhet har dessa överträdelser kunnat beivras, men i några fall har befälhavaren på fartyget i fråga vägrat att följa kustbevakningens order att gå in till svensk hamn för närmare utredning.

Men, Jens Eriksson, det är ju just dessa förhållanden som har föranlett regering och riksdag att stifta ny lag och ge kustbevakningen utvidgade polisiära befogenheter i samband med övervakningen av havsfisket. Därför förstår jag inte riktigt Jens Erikssons anklagelser för brist på intresse. Vi skall ju nu testa denna nya lag och de nya befogenheterna och se hur de fungerar.

En annan sak, som inte har med själva lagen att göra utan med straffpåföljden, är däremot om vi har för lindriga påföljder i samband med att olovligt fiske eller andra i vår lagstiftning inte accepterade beteenden upptäcks. Om det visar sig att praxis i domstolarna inte överensstämmer med de intentioner som ligger bakom straffbestämmelserna, är jag inte främmande för att man får överväga att införa en strängare straffskala för olagligt yrkesfiske.

En minst lika viktig åtgärd som att vi själva "försvarar", som Jens Eriksson något krigiskt kallar det, våra fiskevatten är enligt min mening att vi åtminstone på nordisk basis försöker få till stånd en harmonisering av de regler som finns för ingripanden och av de straffpåföljder som man har i de olika nordiska länderna. De norska incidenter som Jens Eriksson hänvisar till

tyder på att det föreligger betydande skillnader i sättet att tillämpa bestämmelserna. Det har nu inletts diskussioner om detta inom ramen för det nordiska kontaktorganet för fiskefrågor.

Till sist, herr talman, vill jag för min del säga att jag ställer mig ytterligt tveksam till att den svenska marinen skulle bringas ut på haven för att jaga tjuvfiskare. Den har som bekant andra farkoster som den behöver hålla under uppsikt och som är minst lika viktiga.

Anf. 5 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! För oss som skall leva på det havet ger är den svenska fiskezonen en ytterst viktig del. Den har samma värde för fiskaren som jorden och skogen för bonden. Om andra skördar jorden och skogen, då förlorar den svenske bonden avkastningen. På samma sätt förlorar den svenske fiskaren sin avkastning, när utländska fiskare fiskar på hans vatten utan tillstånd.

En svensk kustbevakare som heter Lars Franzén sade häromdagen: Vi står maktlösa – vi kan övervaka, men vi kan inte ingripa.

Det är därför det är intressant att få veta vilka befogenheter man har att ingripa. Man frågar sig: Vilka möjligheter kommer man att ge den svenska kustbevakningen att försvara sig mot piassavakvaster? Skall den kanske ta björkkvaster som vapen mot de här tillhyggena? – Vi har skyldigheter också gentemot dem som skall skydda våra fiskevatten.

Jag vet inte om man skall se det som helt otänkbart att koppla in marinen. Jag menar därmed inte att man skall använda vapenmakt, utan jag menar att marinen inger en helt annan respekt och man har där helt andra möjligheter. Man är inte främmande för att använda marinen i andra länder, exempelvis i England.

Jag hoppas och jag tror också – jag tyckte mig märka att det är så av finansministerns sista inlägg – att regeringen ämnar med kraft ta itu med det som händer. Jag hoppas också att det finns möjligheter att intill den 1 juli på något sätt göra bevakningen effektivare.

Att en samordning mellan åtminstone de nordiska länderna kommer till stånd är oerhört viktigt, men vid förra mötet med kontaktorganet på Island kunde jag konstatera att både Norge och Island var ganska ointresserade av en sådan samordning och harmonisering. Man kanske kan få dem på bättre tankar. Jag hoppas att så kan ske.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1982/83:62 och fråga 1982/83:253 om upphandlingen av sjötransporttjänster för statliga myndigheter

Anf. 6 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Ulla Tillander har i en interpellation frågat kommunikationsministern om han avser att ta initiativ till att anpassa upphandlingsför-

Nr 91

**Måndagen den
7 mars 1983**

Om upphandlingen av sjötransporttjänster för statliga myndigheter

*Om upphand-
lingen av sjötrans-
porttjänster för
statliga myndighe-
ter*

ordningens bestämmelser så att möjlighet ges för ansvariga tjänstemän att göra en bedömning med hänsyn till ekonomi, säkerhet och till de svårigheter som svensk sjöfart har i dag.

Alexander Chrisopoulos har frågat kommunikationsministern vilka åtgärder som avses vidtas för att få till stånd en ändring av förhållandet att statliga myndigheter skall köpa bl. a. sjötransporttjänster på sådant sätt att statligt gods transporteras på billigaste möjliga fartyg, vilket innebär att utländska bekvämlighetsflaggade fartyg anlitas, medan egna fartyg ligger överksamma.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall besvara interpellationen och frågan. Jag ber att få göra detta i ett sammanhang.

Den statliga upphandlingen har sedan länge bedrivits enligt principen om affärsmässighet. Detta innebär att upphandlingen skall ske så, att utländska leverantörer kan konkurrera på samma villkor som inhemska leverantörer. Devalveringen i höstas har inom flertalet branscher på ett avgörande sätt förstärkt svenska företags möjligheter att konkurrera.

Upphandlingsförordningen föreskriver en skyldighet för myndigheten att vid upphandling utnyttja de konkurrensmöjligheter som finns och även i övrigt iakttä affärsmässighet samt behandla anbud och anbudsgivare objektivt. Begreppet affärsmässighet kan ha skiftande innebörd beroende på förhållanden i det enskilda fallet. Det erbjudna priset kan i och för sig vara ensamt avgörande för ett antagande av anbud. Väsentligt är dock att väga pris mot kvalitet och prestanda i övrigt. Tidigare erfarenheter av anbudsgivaren, hans vederhäftighet och pålitlighet att fullgöra åtaganden m. m. kan inverka vid prövningen av anbud. Det anbud som vid en sammanvägd bedömning framstår som förmånligast skall väljas. Det är sålunda ett missförstånd att t. ex. sjötransporttjänster skall upphandlas *enbart* på den grunden att de utförs på billigaste möjliga fartyg.

Avsteg från affärsmässighetsprincipen kan göras om det finns skäl att lägga vidare bedömningar på ett upphandlingsärendet. Det kan t. ex. röra sig om försvars-, sysselsättnings- och försörjningsberedskapsskäl. Det måste här vara uppenbart att affärsmässigheten kan behöva vägas mot andra hänsyn. Dessa ärenden skall vara av väsentlig betydelse med hänsyn till av samhället uppställda mål på centrala områden. Det ankommer på vederbörande myndighet att i varje enskilt fall underställa sådana förslag till avsteg för prövning av regeringen.

Möjligheterna att göra avsteg från affärsmässighetsprincipen är dock begränsade av de internationella överenskommelser som Sverige ingått i GATT och med EFTA.

Sveriges förhållande till sina handelspartner grundar sig på internationella överenskommelser om frihandel och upphandling som vi själva verkat för. Sverige är i detta sammanhang beroende av att de olika handelspolitiska åtagandena respekteras. Ensidiga åtgärder från svensk sida riskerar att utsätta oss för motsvarande diskriminering från andra länder. Vi måste därför så långt möjligt bevara vår öppenhet mot utlandet. Det finns dock inom ramen för våra internationella förpliktelser vissa möjligheter att bättra

tillvarata det svenska näringslivets intressen. Jag tänker då på teknikupphandling. Regeringen överväger hur ett fördjupat samarbete rörande teknikupphandling skall komma till stånd mellan staten, kommunerna, landstingen och industrin.

Jag vill avslutningsvis tillägga att SIDA:s upphandling f. n. är föremål för revision genom riksrevisionsverkets försorg. SIDA:s upphandling av sjötransporttjänster kommer att omfattas av denna granskning.

Anf. 7 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min interpellation.

Det är inte svårt att instämma i de påpekanden som finansministern gör beträffande de internationella överenskommelserna om frihandel och upphandling som Sverige har ingått och vilka åtaganden vi självfallet måste respektera. Det innebär, som påpekas i svaret, en form av internationell konkurrens och en attityd av objektiv affärsmässighet vid behandlingen av anbud och anbudsgivare. Att detta är en given grundförutsättning som knappast kan ifrågasättas utan att det skulle få konsekvenser som skulle slå tillbaka på vårt land inses säkert av alla, också av dem som ifrågasätter det rimliga i det upphandlingsärendet som har föranlett min interpellation.

Det är med andra ord så att man mycket väl kan bejaka principerna utan att man för den skull accepterar rimligheten i den tolkning och tillämpning av principerna som gett enligt min uppfattning orimliga resultat.

Principer och överenskommelser måste ju hållas, men det måste finnas en gräns för hur rigoröst och strikt, stelbent och byråkratiskt de får tillämpas. Om resultatet blir orimligt och stridande mot sunt förnuft, så nog borde det vara ett memento om att tillämpningen spårat ur en smula.

Det ena fartyget, Svenska Varvs Nanny på 490 000 ton, hade legat nere i Arabiska viken sedan i september och försökt få en last. Förutom kapitalkostnader, räntor och amorteringar kostar fartyget i form av löner, försäkring, underhåll osv. ca 50 000 kr. per dag.

Alldeles uppenbart var man intresserad av att få den här frakten, då den till att börja med hade gett en insegling som mer än väl täcktes av dagliga utgifter om 50 000 kr., även om man bara hade fått samma frakt som överstyrelsen för ekonomiskt försvar betalade det engelska fartyg, Burmah Endeavour, som fick frakten.

Eftersom tiden för en sådan frakt rör sig om ca 90 dagar, blir fraktkostnaden omkring ca 5 milj. kr. Det hade alltså blivit 5 milj. kr. billigare för svenska staten om Nanny hade använts för den här transporten i stället för att låta henne ligga kvar i Arabiska viken och låta befrakta det engelska fartyget.

Nog tror jag att dessa graverande siffror är ett språk som finansministern förstår.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar är ju ett statligt verk och Svenska Varv ett statsföretag. Stelbentheten i det här upphandlingsfallet tyder på att

Nr 91

Måndagen den
7 mars 1983

Om upphandlingen av sjötransporttjänster för statliga myndigheter

Måndagen den
7 mars 1983

*Om upphand-
lingen av sjötrans-
porttjänster för
statliga myndighe-
ter*

det finns vattentäta skott mellan de två statliga institutionerna, till men för rikets finanser.

Även om utgångsofferten för Nannys del av överstyrelsen eventuellt ansågs för hög, borde det väl ha gått att förhandla och resonera om saken i vanlig ordning.

Att det inte skett – om det nu är så – är så märkligt, att redan det väcker åtskilliga frågor.

När det gäller Salénfartyget Sea Song, så bjöds det in till i stort sett samma frakt som övriga konkurrenter men fick ändå inte något bud och därmed möjligheter att delta i fraktförhandlingarna.

Intresset från överstyrelsens sida att förhandla fram ett acceptabelt pris på ett svenskt fartyg tycks ha varit ovanligt svårt.

Mot bakgrund av att Saléns officiellt har meddelat att man på grund av svårigheterna att finna laster för de enda två återstående svenskflaggade privatägda stora tankfartygen Sea Song och Sea Saga anser sig tvungen att sälja ut fartygen är det anmärkningsvärt att inte överstyrelsen för ekonomiskt försvar beaktat den fara detta skulle innebära för det svenska ekonomiska försvaret.

I och med att dessa fartyg försålts finns inga andra stora tankfartyg kvar förutom de som ägs av Svenska Varv, vilka ju skall försäljas så snart tillfälle ges. Detta skulle alltså försätta oss i en mycket prekär försörjningssituation vad beträffar möjligheten att frakta hem vår egen olja.

På flera ställen i svaret pekas på möjligheten att göra begreppet affärsmässighet mindre rigoröst och att det kan ha skiftande innebörd beroende på förhållanden i det enskilda fallet.

Priset är alltså inte den enda måttstocken. Kvaliteten och prestandan skall vägas in, liksom en hel del andra omständigheter, t. ex. pålitlighet.

Det är med tacksamhet jag noterar att finansministern tar upp detta, och jag citerar slutsatsen direkt: "Det anbud som vid en sammanvägd bedömning framstår som förmånligast skall väljas. Det är sålunda ett missförstånd att t. ex. sjötransporttjänster skall upphandlas *enbart* på den grunden att de utförs på billigaste möjliga fartyg."

Jag är medveten om att denna auktoritativa tolkning av upphandlingsförordningen inte kan uppfattas som ett automatiskt förord för svenska fartyg, men nog finns det anledning för överstyrelsen för ekonomiskt försvar och för SIDA att stava på denna läxa en extra gång.

Som andra skäl för avsteg från affärsmässighetsprincipen nämner Kjell-Olof Feldt försvars-, sysselsättnings- och försörjningsberedskapsskäl.

I svaret konstateras att samhället har ställt upp mål av central betydelse, för vilka den affärsmässiga bedömningen måste vika. Vidare sägs det i svaret: "Det ankommer på vederbörande myndighet att i varje enskilt fall underställa sådana förslag till avsteg för prövning av regeringen." Man får hoppas att det beskedet når sin adressat.

I och med att fartyget Sea Song förbigicks, blev dess besättning arbetslös. Sett från samhällets synpunkt får staten alltså betala arbetslöshetsunderstöd för ca 60 personer. Om hänsyn hade tagits till sysselsättningsskäl, hade de

ombordanställda fått sina ordinarie löner.

Såväl sysselsättningskäl som försvars- och försörjningsberedskapsskäl – samtliga är av samhället högt prioriterade mål – kan alltså åberopas för ett avsteg från affärsmässighetsprincipen. Om någon myndighet kunde förväntas inse detta, borde det vara överstyrelsen för ekonomiskt försvar. Finansministerns svar i det här hänseendet uppfattar jag som klarspråk.

I svaret nämns vidare de internationella förpliktelser inom handelspolitiken som vårt land måste respektera. Som jag anförde redan inledningsvis kan man ha förståelse för att viss hänsyn måste tas till sådana åtaganden. Men marginalerna och prutmånen torde här ge utrymme för ganska stor handlingsfrihet. Det intrycket stärks när man ser på andra länders agerande i motsvarande situation. Så gott som undantagslöst tillämpar andra sjöfartsländer principen att i samband med statlig upphandling se till att transporttjänsten i första hand ombesörjs av fartyg som för det egna landets flagg.

Jag vill än en gång tacka Kjell-Olof Feldt för det enligt min uppfattning positiva svaret. Jag vill ändå fråga finansministern om han inte finner det befogat att för de tjänstemän som sköter statens upphandling utfärda klagörande direktiv, som innefattar en mer total bedömning av de ekonomiska konsekvenserna för samhället. Därmed skulle man när det gäller de svenskflaggade fartygen uppnå större paritet med andra sjöfartsnationers fartyg.

När det gäller SIDA och dess upphandling av sjötransporttjänster noterar jag med tillfredsställelse att riksrevisionsverket granskar rutinerna härvidlag.

Jag efterlyser i det här sammanhanget en kommentar från Kjell-Olof Feldt till ett påstående, vilket jag har citerat i min interpellation, om att åtskilliga SIDA-laster försvunnit på havet och att modernt sjöröveri skulle ha gjort transporter med s. k. billigaste fartyg till en illusion.

Anf. 8 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Också jag vill tacka finansministern för svaret.

Vad som har inträffat är följande. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar var vid ett visst tillfälle i behov av att frakta 345 000 ton beredskapsolja från Arabiska viken till Brofjorden. I Arabiska viken låg samtidigt fartyget Nanny, som sedan flera månader tillbaka väntade på last. Fartyget ägs av det svenska statliga rederiet Zenit.

I stället för att låta den svenska statens egen tanker Nanny få lasten – fartyget låg ju väl förankrat i Arabiska viken, och det kostar skattebetalarna en mängd pengar – överlåter överstyrelsen för ekonomiskt försvar frakten till en utländsk bekvämlighetsflaggad jättetanker. Detta agerande förklaras med hänvisning till den svenska upphandlingsförordningen, som säger att statliga myndigheter skall köpa exempelvis sjötransporter på ett sådant sätt att statligt gods transporteras med billigaste möjliga fartyg. Sedan lång tid tillbaka är det en mycket vanlig företeelse att svenska myndigheter anlitar bekvämlighetsflaggade fartyg för sina transporter – detta trots upprepade krav från vårt partis sida på förbud i det avseendet.

Nr 91

Måndagen den
7 mars 1983

Om upphandlingen av sjötransporttjänster för statliga myndigheter

*Om upphand-
lingen av sjötrans-
porttjänster för
statliga myndighe-
ter*

Av svaret framgår att finansministern inte tänker göra något för att ändra på den aktuella förordningen, utan de affärsmässiga principer som präglar densamma kommer att gälla också i fortsättningen. Det är alltså fritt fram för svenska myndigheter att fortsätta att anlita bekvämlighetsflaggade fartyg för sina transporter.

Det kan vara av intresse, herr talman, att något granska vad problemen gäller beträffande bekvämlighetsflaggade fartyg. Här återfinns den allra sämsta andelen av världshandelsflottan. Den ägs i stor utsträckning av rederier i Medelhavsområdet, Sydostasien osv. Den utgör den del av världshandelsflottan som under tarvliga förhållanden får en extra resit innan den skall huggas till skrot. Den personal som anställs på dessa fiffelflaggade fartyg har inga möjligheter att driva några fackliga krav. I flera av de aktuella länderna är strejker helt förbjudna. Personalen saknar vidare möjligheter att påverka sin arbetssituation. Besättningarna utgörs i allmänhet av befäl från de traditionella sjöfartsländerna och av manskap från låglöneländerna, t. ex. Filippinerna, Indien, Pakistan och olika afrikanska länder. Detta gör att redarna kan välja en besättning som är garanterat samarbetsvillig och som inte ställer några krav på löner, arbetsförhållanden osv.

Säkerhetskraven efterlevs på olika sätt. Till att börja med är dessa fartyg inte underkastade några besvärande nationella fartygsinspektioner. Det är mycket lätt att få ut de olika ländernas behörighetshandlingar, även om det finns ett antal stränga, formella krav. I många fall tvingas besättningarna överträda gällande bestämmelser för att redarna skall kunna maximera sina profiler. Det gäller beträffande lastning, trafikseparationer, väjningsregler, spilloljehantering osv.

Det är alltså i huvudsak den nämnda typen av rederier som står för den internationella konkurrens som håller på att slå ut den svenska handelsflottan.

Som finansministern mycket väl känner till är den svenska handelsflottan på väg att försvinna helt. Det återstår i dag 40 % av vad som fanns 1976, och det finns f. n. mellan 12 000 och 15 000 svenska sjömän som har blivit arbetslösa sedan 1976.

Den svenska staten har förlorat ansevärda summor i form av minskade skatteintäkter och i form av kostnader för samhällslika åtgärder till stöd för de arbetslösa sjömännen. Nu tänker den svenske socialdemokratiska finansministern inte förbjuda eller på något sätt motarbeta de bekvämlighetsflaggade fartygen och problemen kring dessa, utan han tänker tvärtom uppmuntra de statliga myndigheterna att också i fortsättningen anlita dessa fartyg – och detta med hänvisning till affärsmässiga principer. Vad är det för slags affärsmässiga principer bakom sådant handlande, herr finansminister?

Zenit Shipping AB – vilket ägs av staten och vilket i sin tur äger fartyget Nanny, som inte anlits av de svenska myndigheterna för dessas transporter – går f. n. med en förlust på 600 milj. kr., och krav reses från olika håll på att rederiet skall läggas ned. Läggs detta rederi ned innebär det en enorm förlust

för samhället och också en förlust när det gäller minskat antal sysselsättningsstillfällen för de svenska sjömännen. Vad är det för affärsmässiga principer som ligger bakom ett sådant handlande, finansministern?

Nu förhåller sig det också på det viset, herr talman, att Zenit-rederiet ingår i Svenska Varv AB. Svenska Varv har f. n. en förlust på 900 milj. kr., och den största delen av den förlusten beror på att Zenit går med 600 milj. kr. i förlust. De sammanlagda förlusterna används som argument i en kommande proposition som syftar till att man radikalt skall minska Svenska Varv genom att delvis lägga ned verksamheten vid Uddevallavarvet AB och vid Kockums AB. Vad är det för affärsprinciper som ligger bakom sådant handlande, finansministern?

Nu är också lönsamhet i begreppet affärsmässighet ett relativt begrepp. Det som är lönsamt för den ena kan vara förlustbringande för den andra. Det som är lönsamt för det internationella röverkaptal som f. n. styr det bekvämlighetsflaggade tonnaget kan vara förlustbringande för det svenska samhället. Av svaret framgår att den affärsmässighet som skall präglade den statliga myndighetens framtida handlande av finansministern uppfattas bara som företagsekonomisk lönsamhet. Han tar inte någon som helst hänsyn till samhällsekonomiska aspekter. Om nu Sveriges finansminister inte rekommenderar de svenska myndigheterna att ta någon som helst samhällsekonomisk aspekt med i beaktandet, är det befogat att fråga: Hur tror finansministern att statsbudgeten kommer att påverkas av sådan politik? Kommer underskottet att minska, eller kommer det att öka?

Anf. 9 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag måste konstatera att de båda interpellanterna tolkade mitt svar på de mest olikartade sätt.

Ulla Tillander upplevde att jag redovisade en rad motiv för en statlig myndighet att inte köpa när det var billigast, dvs. att frångå den enkla affärsmässighetsprincipen, medan Alexander Chrisopoulos säger att jag över huvud taget inte har angett några som helst samhällsekonomiska skäl för att frångå det han upplever som en mycket primitiv princip om affärsmässighet. Jag måste be Alexander Chrisopoulos att läsa mitt interpellationssvar en gång till, framför allt på s. 2, tredje stycket, där jag säger:

”Avsteg från affärsmässighetsprincipen kan göras om det finns skäl att lägga vidare bedömningar på ett upphandlingsärendet. Det kan t. ex. röra sig om försvars-, sysselsättnings- och försörjningsberedskapsskäl. Det måste här vara uppenbart att affärsmässigheten kan behöva vägas mot andra hänsyn.”

Fundera ett tag på vad det innebär!

Sedan antar jag att båda ledamöterna av denna kammare är medvetna om att jag icke kan stå här och fälla kommentarer eller värdera enskilda myndighetsbeslut. Grundlagen har en del att säga om den saken. Men jag vill säga att vi har granskat fallet Nanny, eftersom båda interpellanterna gör gällande – Ulla Tillander antyder och Alexander Chrisopoulos påstår mycket emfatiskt – att om överstyrelsen för ekonomiskt försvar hade befraktat

*Om upphand-
lingen av sjötrans-
porttjänster för
statliga myndighe-
ter*

Nanny med sin oljeimport, skulle det ha betytt väsentligt ljusare tider för Rederi AB Zenit. Nu är det så att överstyrelsens samlade upphandling av råolja inte räcker till mer än två resor för tankfartyget Nanny, och de två resorna skulle båda gå med mycket stora förluster. Det är inget argument mot att använda sig av Nanny. Däremot ger det besked om att våra problem med Zenit och alla tankfartyg som i dag inte kan få någon frakt, därför att tankfraktmarknaden lider av en våldsam överkapacitet, löser vi inte med överstyrelsens insatser.

Ulla Tillander frågade mig om det inte vore rimligt att gå ut med direktiv till myndigheterna i enlighet med vad jag sade i interpellationssvaret. Till det har jag bara att säga att förarbetena och innehållet i upphandlingsförordningen innefattar precis det jag redovisade i interpellationssvaret. Jag återgav i stort sett vad som har angetts i lagen och i dess förarbeten. I och för sig kan det kanske vara befogat att innehållet i interpellationssvaret läses, studeras och begrundas ute på de statliga myndigheterna. Det har jag ingenting emot. Jag skall dessutom tillägga att vi inom finansdepartementet överväger vissa justeringar och förändringar av upphandlingsförordningen. Jag talar i interpellationssvaret bl. a. om teknikupphandling. Det är möjligt att andra näringspolitiska hänsyn också behöver tas i upphandlingsärenden, och vi funderar över hur man skulle kunna anpassa förordningen till sådana hänsyn.

Slutligen, herr talman, vill jag säga till Alexander Chrisopoulos att jag tycker att han går en aning för långt när han kräver att upphandlingsförordningen skulle innehålla ett förbud för statlig myndighet att anlita ett bekvämlighetsflaggat fartyg, bl. a. därför att fackliga krav på dessa fartyg inte har tillgodosetts i vad gäller arbetsförhållanden och arbetsmiljö. I så fall måste den principen slå igenom över hela linjen, och det betyder att vi då skulle börja förbjuda statliga myndigheter att upphandla t. ex. från Polen där fackliga rättigheter minsann är gravt eftersatta, eller från Sydkorea och en rad andra länder där liknande förhållanden råder, dvs. vi skulle avskära den statliga upphandlingen från en mycket stor del av världsmarknaden. Det får vara någon måtta på ambitionerna i det här avseendet. Det gäller snarare att ta någorlunda förnuftiga hänsyn och se till intentionerna med den lagstiftning vi har än att utfärda helt omöjliga förbud.

Anf. 10 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill verkligen instämma i det som Kjell-Olof Feldt sade om att interpellationssvaret bör läsas och begrundas av berörda tjänstemän.

Det föreligger naturligtvis inte så benhårda krav på billigaste möjliga fartyg som jag för min del utgick ifrån i min interpellation. Men jag skulle ändå vilja tillägga att när det nu i fortsättningen gäller granskningen av SIDA:s upphandling av sjötransporttjänster är det viktigt att man t. ex. även i det sammanhanget drar de rätta slutsatserna av de förhållanden som råder eller som har rätt hitintills och att den opraktiska bestämmelsen om billigaste fartyg därför inte kan tillämpas blint. Det är andra faktorer, t. ex. kvalitet

och pålitlighet i lastnings- och lossningsförfarandet som också måste vägas in – det står ju klart i interpellationssvaret. Det faktum att svensk sjöfart ligger på en hög teknisk nivå, vilket gör hanteringen och transporten snabb och säker och att svenskt befäl och i huvudsak svensk besättning gör hanteringen pålitlig, är förhållanden utifrån vilka svenska staten borde dra sina slutsatser.

Man har hitintills, såvitt jag förstår, känt sig alltför bunden av kravet på billigaste möjliga fartyg för att kunna fatta beslut som ger den bästa totalekonomin. Men en anpassning till och ett vaktslående om det egna landets intressen skulle inte avvika från vad som tydligen numera är kutym över hela världen. Även om det inte löser alla problem skulle det kanske göra det möjligt för något svenskt rederi att behålla någon av de toppmoderna oljetankrar som annars måste vrakas bort till skrotpris. Dessutom skulle det antagligen stå i god överensstämmelse med överstyrelsens för ekonomiskt försvar ansvar att man utöver lagring av beredskapsolja också säkerställer det svenska sjötransportbehovet i kristid.

I andra sjöfartsländer tillämpas så gott som undantagslöst den principen att man i samband med statlig upphandling ger transporttjänsten i första hand till fartyg med landets flagga. I många länder är detta dessutom lagstadgat, vilket innebär att fartyget får lasten även om det kräver en frakt som betydligt överstiger gällande marknadsfrakt. Så är fallet i USA, Frankrike, Italien och Brasilien m. fl. länder.

I andra länder får fartygen lasten under förutsättning att de kvoterar en frakt som ligger rimligt nära vad som kan anses vara en marknadsfrakt. Sverige är tydligen i detta avseende ganska unikt i sin absoluta ovilja att på något som helst sätt – men jag betonar att det gäller tillämpningen – använda svenskflaggade fartyg – Sverige har enbart på ett ytterligt inskränkt sätt tillämpat principen om att billigaste kvoterade frakt skall ha lasten. I det nu aktuella fallet visar det sig att flera skeppsmäklare ansåg det meningslöst att bjuda in utländska fartyg för den aktuella resan då man tyckte att det borde vara självklart att den lasten skulle fraktas av något av de svenska fartygen. Man har också uttryckt sin stora förvåning över att så inte blev fallet.

Anf. 11 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Förutom att han uppmanade mig att bättre läsa interpellationssvaret – på den punkten kan jag bara säga att jag inte blir klokare av det – sade finansministern att Zenitrederiernas och den svenska handelsflottans problem inte kan lösas bara genom att statliga myndigheter i större utsträckning anlitar statligt ägda fartyg. Det är nog i och för sig riktigt. Men Zenits ekonomiska problem blir inte mindre av att staten anlitar bekvämlighetsflaggade fartyg. Det finns en logisk tankegång bakom detta som man inte kan bortse från.

Nej, Zenits problem löses naturligtvis inte av att staten upphör att anlita bekvämlighetsflaggade fartyg; de bygger på andra faktorer. De beror på att det i dag finns en enormt stor handelsflotta under bekvämlighetsflagg som håller på att konkurrera ut den svenska handelsflottan. Och just denna

Nr 91

**Måndagen den
7 mars 1983**

Om upphandlingen av sjötransporttjänster för statliga myndigheter

Måndagen den
7 mars 1983

*Om reglerna för
utbetalning av
statsbidrag till or-
ganisationer*

bekvämlighetsflaggning uppmuntras av de svenska myndigheterna i stället för att bekämpas av dem! Det är problemet.

Det är inte heller sant att de transporter som tillhandahålls under bekvämlighetsflagg är billiga. Finansministern vet att det inte förhåller sig så. De låga kostnader som i det sammanhanget kan nämnas betalas av tusentals och åter tusentals fattiga och oorganiserade sjömän från Filippinerna, Indien, Pakistan och olika afrikanska länder. Dessa människor arbetar många gånger under vidriga och för människor ovärdiga arbetsförhållanden. De låga kostnader som är förknippade med transporter under bekvämlighetsflagg betalas av tusentals sjömän som i dag går arbetslösa i Sverige. De låga kostnaderna betalas genom en förstörd miljö vid våra kuster.

Dessa de mest vidriga, råa och arbetarfientliga konkurrens- och utsugningsmetoder som det kapitalistiska världssystemet kan uppvisa uppmuntras i dag av den socialdemokratiska regeringen genom att statliga myndigheter föregår med "gott" exempel och anlitar detta bekvämlighetsflaggade tonnage, och det med hänvisning till några schizofrena affärsmässiga principer som är till så uppenbar nackdel från samhällsekonomisk synpunkt.

Herr talman! Det mest frapperande som jag kan läsa ut ur svaret är att finansministern anser att man inte kan frågå de affärsmässiga principerna. Hela vårt exportberoende välstånd bygger på dem, och just därför kan man inte ändra på dem och motarbeta dem! Förgäves vädjar den internationella fackliga rörelsen med ITF i spetsen om åtgärder för att bekämpa det bekvämlighetsflaggade tonnaget. Snack! säger den svenske socialdemokratiska finansministern. Internationell solidaritet har vi inte råd med! Vi måste ta hänsyn till de affärsmässiga principer som hela vårt exportberoende välstånd bygger på. Just därför kan vi enligt finansministern inte ändra på de bestämmelser som skapar och underblåser den internationella utsugning som jag här har beskrivit!

Detta, herr talman, berör kanhända inte finansministern så mycket. Särskilt berör det honom inte när han första maj kommer att demonstrera till Internationalens toner. Men det borde ge alla de ärliga socialisterna, alla dem som fortfarande bekänner sig till socialismen, inom socialdemokratin skrämselhicka.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1982/83:295 om reglerna för utbetalning av statsbidrag till organisationer

Anf. 12 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har frågat mig om vilka utbetalningsrutiner som kommer att gälla för de organisationer som uppbär statsbidrag, samt om olika värderingar tillämpas för olika organisationer vid införandet av de nya reglerna.

De ändrade reglerna för utbetalning av statsbidrag bör ses mot bakgrund av det systematiska arbetet med att förbättra den statliga kassahållningen. Det höga ränteläget under senare år har inneburit att myndigheter, organisationer m. m. kunnat erhålla avsevärt ökade medel utöver vad som budgeterats genom att mot ränta placera förskottsvis utbetalade statsbidrag. Syftet med uppstramningen av utbetalningsreglerna är således dels att eliminera omotiverade likviditets- och ränteförmåner för dem som erhåller statliga medel, dels att minska statens räntekostnader. Detta kassahållningsarbete avser såväl budgetens inkomstsida som dess utgiftssida.

Redan i 1982 års budgetproposition föreslogs att mer strikta regler skulle gälla för utbetalning av flertalet bidragsanslag i syfte att förlägga utbetalningarna till den tidpunkt då medlen faktiskt förbrukas. De i årets budgetproposition angivna riktlinjerna på detta område innebär att arbetet med att effektivisera den statliga kassahållningen fullföljs.

Tillämpningen av dessa regler i det enskilda fallet kan kräva en viss övergångsperiod innan de nya reglerna kan tillämpas fullt ut. Detta har beaktats då de enskilda organisationerna behandlades. Utbetalningsregler för resp. organisation kommer att meddelas i regleringsbrevet under resp. fackdepartements verksamhetsområde. Uppstramningen av utbetalningsreglerna inleddes av den förra regeringen, som också medgav en övergångsperiod för organisationer där det nya systemet kan ge upphov till särskilda problem. Fr. o. m. budgetåret 1984/85 är avsikten att de nya reglerna skall tillämpas fullt ut för alla organisationer.

Anf. 13 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är nödvändigt att spara.

Jag tycker att om man ändrar utbetalningsrutinerna när det gäller organisationerna, bör man göra det med utgångspunkt i tre krav. Det första är att riksdagen bör informeras, eftersom detta innebär en ny princip, som de facto påverkar statsbidragets effekter. Så har skett, både i fjol och i år. Det andra är att organisationerna i god tid bör få information om förändringar som väsentligt kan påverka deras ekonomiska förhållanden, och det har tydligen skett under hand. Det tredje är att alla organisationer bör behandlas lika.

Enligt finansministerns uppgifter skall fr. o. m. nästa budgetår, 1984/85, alla organisationer få 25 % av statsbidraget per kvartal. Det är inte mycket annat att säga om detta än att det naturligtvis kommer att påverka organisationernas ekonomi. De får dock viss ställtid för detta.

Men enligt de uppgifter som har kommit fram skulle för budgetåret 1983/84 ungdomsorganisationerna få 100 %, alltså följa den gamla modellen, folkbildningsorganisationerna skulle få 90 %, och de återstående organisationerna skulle delas in i två grupper: idrotts-, invandrar- och handikapporganisationerna får 40 % första kvartalet och 20 % de återstående kvartalen; nykterhetsrörelsen, de fria trossamfunden, pensionärsorganisationerna och de frivilliga försvarsorganisationerna får 25 % per kvartal.

Min fråga är naturligtvis hur man kan motivera en sådan uppdelning

mellan organisationerna. Jag skulle väl se det så, att det är svårt att protestera om man gör bedömningen att ungdomsorganisationerna och folkbildningsorganisationerna inte har möjlighet att ställa om så snabbt. Men jag kan inte förstå varför man då behöver göra två olika grupper. De som företräder nykterhetsrörelsen, frikyrkorna, pensionärsorganisationerna och det frivilliga försvaret måste ju fråga sig: Vad är det som skiljer oss från de andra?

Ett litet tips i form av en fråga till finansministern: Skulle man inte kunna tillämpa samma utbetalningsregler för de återstående organisationerna, för att slippa skapa denna känsla att de delas in i två grupper – A-lag och B-lag, eller hur man nu skall rubricera det?

Anf. 14 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Jag skall nöja mig med att svara ja på Jan-Erik Wikströms fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1982/83:80 om kostinformation m. m.

Anf. 15 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Karin Nordlander har frågat mig vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att konsumenterna skall få en allsidig och objektiv kostinformation.

Ansvar för kostinformation åvilar i första hand livsmedelsverket och socialstyrelsen. Livsmedelsverket meddelar råd och anvisningar inom livsmedelsområdet och beaktar hälsoaspekterna främst med avseende på livsmedelsens tjänlighet från bl. a. toxikologisk och hygienisk synpunkt. Livsmedelsverket undersöker också livsmedels allmänna beskaffenhet och värde från näringssynpunkt. Socialstyrelsen har ansvar för hälsouppllysning och svarar därmed även för uppllysning om kosten som en viktig faktor för hälsan. Konsumentverket har att bevaka konsumenternas intresse när det gäller produkternas marknadsföring m. m.

Socialstyrelsen har sedan 1970-talets början bedrivit uppllysning om kost och motion. Styrelsen har utfärdat rekommendationer om kost och motion i serien Hälsofakta. Bl. a. rekommenderas mindre fett och socker i kosten, ökat intag av bröd och andra spannmålsprodukter samt en mera fiberrik kost.

En särskild referensgrupp som tillsatts av socialstyrelsen och livsmedelsverket håller f. n. på med en översyn av rekommendationer bl. a. mot bakgrund av de nya forskningsrön som kommit fram om samband mellan kosten och vissa sjukdomar.

Verken överväger f. n. att inrätta en permanent rådgivande expertgrupp i kost- och näringsfrågor med obundna vetenskapliga företrädare.

I frågor som rör produkternas kvalitet, märkning m. m. har socialstyrelsen också ett fortlöpande samråd med livsmedelsverket och konsumentverket

samt livsmedelsindustrin m. fl.

Socialstyrelsen anordnar ofta konferenser i olika frågor som berör hälsoupplýsning. Socialstyrelsen har också gett ut en sammanfattning av kunskapsläget om kost och cancer i serien H-rapport.

Sedan några år finns en särskild beredning för livsmedels- och näringsfrågor som är knuten till jordbruksdepartementet. I beredningen diskuteras frågor som berör hela livsmedels- och näringsområdet. Vidare har chefen för jordbruksdepartementet med regeringens bemyndigande nyligen tillsatt en kommitté med uppgift att utreda utformningen av en livsmedelspolitik. Kommittén skall bl. a. beakta frågor som rör åtgärder för att förbättra folkhälsan.

Av vad jag har sagt framgår att såväl regeringen som de ansvariga ämbetsverken ägnar stor uppmärksamhet åt kostfrågor. För egen del anser jag att det ur hälsosynpunkt är utomordentligt viktigt att konsumenterna får en allsidig och objektiv kostinformation.

Anf. 16 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Sigurdsen för svaret på min interpellation, som är föranledd av att en rad avslöjanden från och till gjorts och görs om hur många av våra viktiga livsmedel medvetet förfalskas och försämras ur näringssynpunkt – en försämring som nu tycks öka i takt med att hushållskassan krymper för stora grupper av svenska folket.

Minskade realinkomster har för många hushåll minskat den rörliga del som är kvar när alla fasta utgifter är betalda. Den del som framför allt används till matinköp har nu krympt så att även livsmedelshandeln drabbats av minskade försäljningssiffror. För att trots den minskade försäljningen hålla i sämsta fall oförändrade vinstmarginaler utnyttjas nu vårt livsmedelssortiment för olika manipulationer enbart i syfte att förbilliga produkterna, även om detta går ut över kvalitet och näringsvärde.

Senast har avslöjats hur företag använt förbjudna råvaror i köttfärs och att det säljs "lingsnylt" som inte innehåller ett enda lingo. Att öka vikten på köttvaror och charkuterivaror genom att med vissa tillsatser binda vatten är ett sedan länge använt knep. Färdiglagade rätter som kryllar av bakterier och som innehåller allt mindre av riktiga råvaror utbjuds från matställen som växer upp som svampar ur jorden.

Detta är bara några exempel. Uppfinningsrikedomen när det gäller att förbilliga framställningen av produkter blir alltmer avancerad. När vår dagliga kost, som har så stor betydelse för vårt hälsotillstånd, utnyttjas och försämras på olika sätt enbart i vinstsyfte är det allvarligt, och kontrollen mot överträdelser måste skärpas.

Det är sant, som statsrådet sagt i sitt svar, att vi har en rad myndigheter som är satta att bevaka konsumenternas olika intressen. Konsumentverket har en viktig funktion – vilken vi vill slå vakt om – som skydd för konsumenten när det gäller marknadsföringen av produkter. Reklam och marknadsföringsmetoder påverkas också av hushållens ekonomiska kris. När köpkraften hos hushållen minskar ökar företagen sin reklam och sin marknadsföring i samma

Nr 91

**Måndagen den
7 mars 1983**

*Om kostinfor-
mation m. m.*

takt, för att kapa åt sig så stor andel som möjligt av hushållens knappa resurser. Mottot tycks vara att allt går att sälja med mördande reklam.

Livsmedelsverket har att beakta och bevaka hälsoaspekterna och den hygieniska delen i hanteringen. Verket har också, som statsrådet sagt i sitt svar, ansvar för livsmedlens allmänna beskaffenhet och värde från närings-synpunkt. Men nu är ju sanningen den, fru statsråd, att både konsument-verket och livsmedelsverket fått kraftiga nedskärningar av sina ekonomiska resurser, vilket naturligtvis innebär att deras verksamhet inte kan bli lika effektiv. Konsumentverket har exempelvis helt tvingats slopa sin direktråd-givning till konsumenterna, vilket minskar deras möjligheter att göra förnuftiga inköp av dagligvaror, där bl. a. livsmedel ingår.

Vi menar att detta är en bakvänd ordning. I kristider, när hushållens ekonomi sviktar, borde ökade resurser satsas på stöd och hjälp, så att de knappa ekonomiska resurserna används på ett för både konsumenten och samhället förnuftigt sätt.

Socialstyrelsen, slutligen, har det yttersta ansvaret för vår hälsa, och kosthållet är i det sammanhanget en viktig aspekt. Enligt interpellationssva-ret har socialstyrelsen sedan 1970-talets början också bedrivit upplysning om kost och motion samt utfärdat rekommendationer. Alla minns vi rekom-mendationen om de åtta skivorna bröd om dagen. Det framgår också av svaret att en särskild referensgrupp tillsatts för en översyn av gällande rekommendationer, bl. a. mot bakgrund av nya forskningsrön.

Det borde naturligtvis kännas tryggt för konsumenterna att det i denna referensgrupp finns en rad professorer som vetenskapliga experter inom kost- och motionsområdet. Men det finns ett väsentligt problem: de flesta av dessa experter har samtidigt en fast anknytning till näringslivet, i flera fall till multinationella företag med stora intressen på livsmedelsmarknaden.

Utan att nämna några namn vill jag räkna upp en del av de uppdrag som dessa experter har inom näringslivet: vetenskaplig konsult åt AB Findus och AB Pripps Bryggerier, vetenskaplig rådgivare åt Arla och Ahlgrens Tekn Fabrik AB, konsult åt AB Marabou och Semper AB, konsult åt Nordisk Kelloggs A/S och AB Astra, medlem i vetenskapliga rådet för Unilever och Marabou, vetenskaplig rådgivare till AB Findus, konsult i barnmatsfrågor för AB Findus, ledamot av vetenskapliga rådet för Brödinstitutet och konsult för mjölkcentralen Arla. Sockerbolaget och AB Hässle finns med, och Unilever är inblandat i flera fall. Jag tror att denna uppräknning räcker. Bl. a. har Unilever stora intressen i näringslivet, med företag i ett sjuttio-tal länder och en stor andel av marknaden av vissa varusortiment även i Sverige.

Jag vill fråga: Innebär inte detta dubbla lojaliteter hos dessa personer? Samtidigt som de är exempelvis konsulter eller rådgivare i ett näringslivs-företag skall de alltså företräda konsumenternas intressen som vetenskapliga experter i en av socialstyrelsen tillsatt grupp för livsmedelsfrågor.

För mig som konsument förefaller det vara oförenliga uppdrag, i varje fall utifrån de krav som ställts på referensgruppen. Här är ett citat från socialstyrelsens anvisningar: "Experterna förutsätts kunna göra objektiva bedömanden i bl. a. olika kontroversiella näringsfrågor och därvid inte ha

några bindningar till enskilda företag eller grupper av företag inom näringslivet."

Anser statsrådet att sammansättningen av referensgruppen inger det förtroende som konsumenterna har rätt att kräva när det gäller objektiva bedömanden i näringsfrågor?

Statsrådet slutar sitt svar på interpellationen med meningen: "För egen del anser jag att det ur hälsosynpunkt är utomordentligt viktigt att konsumenterna får en allsidig och objektiv kostinformation." Jag betvivlar inte att detta är statsrådets allvarliga mening. Men härför krävs framför allt två saker: tillräckliga resurser för de myndigheter som har att bevaka konsumenternas intressen på olika områden och fullständig avskildhet från näringslivsengagemang då det gäller personer som socialstyrelsen anlitar i den permanenta rådgivande expertgrupp i kost- och näringsfrågor som verken överväger att inrätta.

Anf. 17 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Låt mig först säga till Karin Nordlander att jag tror att vi är helt överens om den betydelse som kosten har för vår hälsa. Det pågår ju också ständigt forskningsarbete när det gäller sambandet mellan kosten och vår hälsa, och resultat av denna forskning ökar våra kunskaper på detta område. Socialstyrelsen har till uppgift att på basis av kunskaperna om kostvanor och risker med felaktiga kostvanor påverka beteendet hos riskgrupper och på så sätt på längre sikt bidra till att hälsofrämjande vanor grundläggs och vidmakthålls inom befolkningen. Jag tror inte att det härvidlag finns några meningsskiljaktigheter mellan Karin Nordlander och mig.

Socialstyrelsen bedriver ju också en omfattande informationsverksamhet, vilket jag påpekat i mitt interpellationssvar. Enligt min mening är det viktigt att kostinformationen ses som en viktig del av både den förebyggande hälsovården och konsumentpolitiken, men det krävs naturligtvis insatser både centralt och lokalt. Jag vill också betona att den nya hälso- och sjukvårdslagen i detta sammanhang lägger ett ansvar på landstingen. Folkhälsan blir landstingens sak. De har nu ett lagstadgat ansvar inte bara för sjukvården utan också för hälsovården. Detta bör vi kanske komma ihåg i de här sammanhangen.

Det gäller naturligtvis också att få till stånd ett bättre samarbete med näringslivet. Om jag då först får beröra vad Karin Nordlander sade om de här experterna som är konsulter inom näringslivet vill jag säga att det väl ändå måste anses vara positivt om näringslivet – de som producerar våra livsmedel – tar vara på den kunskap som finns bland experterna.

Beträffande det permanenta råd som övervägs inom de båda verken, livsmedelsverket och socialstyrelsen, vill jag hänvisa till vad som sägs i mitt svar: "Verken överväger f. n. att inrätta en permanent rådgivande expertgrupp i kost- och näringsfrågor med obundna vetenskapliga företrädare."

Jag vill alltså starkt betona betydelsen av att våra livsmedel är av god kvalitet och att de saluförs med riktiga uppgifter om innehållet, så att det inte

Nr 91

Måndagen den
7 mars 1983

*Om kostinfor-
mation m. m.*

blir som Karin Nordlander nyss beskrev. Det bör vara ett gemensamt intresse för det allmänna och den seriösa livsmedelsindustrin och handeln att på alla sätt bekämpa fusk med råvaror, tillsatser, märkning och innehållsbeskrivningar. Det här är naturligtvis inte lätt, men bättre kunskaper i kostfrågor hos konsumenterna är också en viktig förutsättning för att vi skall lyckas i detta sammanhang.

När Karin Nordlander hänvisar till människornas dåliga familjeekonomi nu i de försämrade tiderna, skall man väl också konstatera att sämre familjeekonomi inte behöver betyda att man äter sämre ur näringssynpunkt. Om vi ser till begreppet bas och tillägg – basmaten, som är bröd, mjöl, gryn, mjölk, ost, potatis och litet matfett, ger större delen av energin och näringen – så är det ju varor och livsmedel som vi får till en jämförelsevis låg kostnad.

Av vad jag har sagt här och av det interpellationssvar som jag har lämnat framgår att jag anser att en bred och allsidig kostinformation är av stor betydelse ur hälsosynpunkt. Det gäller naturligtvis inte minst i tider då hushållen har det ekonomiskt besvärligt. De ansvariga ämbetsverken är också medvetna om detta, och de bedriver ett omfattande arbete för att förbättra våra kunskaper i kostfrågor. Också landstingen har, som jag nämnde, ett ansvar i detta sammanhang. Och jag kan försäkra Karin Nordlander att jag kommer att följa dessa frågor med stor uppmärksamhet.

Anf. 18 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Sigurdsen för hennes kompletterande inlägg.

Eftersom jag själv under en tjugofemårsperiod yrkesmässigt har lagat mat i ganska stora mängder, är det självklart att jag är i hög grad intresserad av dessa frågor. Jag vet att vi har en sträng livsmedelslag, vilket också är nödvändigt. Men jag tycker mig under den senaste tiden även ha märkt att det är lättare att överträda denna lag. Myndigheterna har inte tillräckliga möjligheter att bevaka att lagen efterlevs. Om vinstintresset är allenarådande i branschen, är en sådan bevakning givetvis ingen lätt uppgift.

Gertrud Sigurdsen säger att det väl är bra om man inom näringslivet tar fasta på kunskaper. Det vore det naturligtvis om man verkligen gjorde det. Men från konsumentverkets verksamhet vet vi hur svårt det är att påverka företagen så att deras produkter ens blir användbara för sitt ändamål. Jag tror att Sverige borde utveckla en självständig livsmedelsteknologi. Det skulle gagna självförsörjningen och förbättra varornas kvalitet, minska behovet av tillsatser som används i så stor omfattning men som vi vet så litet om i dag. Vi borde kunna ta till vara det yrkeskunnande som finns hos de anställda inom livsmedelsproduktionen. Produktionen, förädlingen och distributionen av en så livsavgörande vara som mat borde inte få vara underordnade det enskilda vinstintresset, som det är i dag. Maktkoncentrationen, främst inom lantbrukskooperationen, som har i det närmaste kontroll över större delen av exempelvis slakt- och mejeribranscherna, ger ingen konkurrens. Den är till

nackdel för konsumenterna och den måste brytas. Och den här stora valfriheten som man på sina håll pläderar för när det gäller inköp, var finns den, om Felix tillverkar pommes frites åt Findus och Findus producerar ärter, morötter och spenat åt Felix? Så fungerar ju de hemliga avtalen bakom livsmedelsindustrins fasad, vilka har tillkommit för att upprätthålla skenet av fri konkurrens – konkurrens som kan bestå i en påse med annat firmanamn men där innehållet är i princip detsamma. Och vad vet vi om vad som finns i de konserver av kött som importerats trots att vi själva har köttberg? I dag kan vi läsa i tidningen om restauranger som inte ens vet vad de bjuder på. Det är väl bara restaurangägaren själv som vet vad det är. Detta gäller också köttvaror och fisk. Jag menar att det finns för mycket skumrask även inom livsmedelsproduktionen, och den expertgrupp som förordas blir naturligtvis inte arbetslös. Men för att den skall få konsumenternas förtroende erfordras att den är helt fristående från näringslivet. Det hoppas jag att vi kan vara överens om.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1982/83:72 om användningen av försvarets helikoptrar för ambulanstransporter m. m.

Anf. 19 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Sten-Ove Sundström har frågat mig om jag avser att verka för att ett samråd kommer till stånd mellan sjukvårdshuvudmännen och försvarsmakten, så att försvarsmakten vid nyanskaffning av helikoptrar beaktar de särskilda behov som finns i samband med sjuktransporter med helikopter. Vidare har han frågat om jag planerar att verka för att en permanent helikopterambulansorganisation skall kunna inrättas i samverkan mellan sjukvårdshuvudmännen och försvarsmakten.

Räddningstjänstkommittén har i rapporten Sjuktransporter med helikopter redovisat en utvärdering av sin försöksverksamhet och lämnat förslag till riktlinjer för en utvecklad verksamhet med luftburna ambulansinsatser i landet. Rapporten har remissbehandlats. Remisstiden gick nyligen ut. Av naturliga skäl kan jag därför i dag endast lämna några allmänna synpunkter på den framtida verksamheten med ambulanstransporter med helikopter.

Resultatet av räddningstjänstkommitténs försöksverksamhet är i stort sett positivt. Jag kan ansluta mig till principen att rikets samlade tillgång på helikoptrar skall kunna utnyttjas för akuta sjuktransporter.

Jag är beredd att verka för att samråd i detta hänseende kommer till stånd mellan försvarsmakten och sjukvårdshuvudmännen i syfte att åstadkomma bästa möjliga samarbete.

Räddningstjänstkommittén föreslår att sjukvårdshuvudmännen tar initiativet till en samordningsgrupp för verksamheten inom resp. sjukvårdsområde och att det i statlig regi bildas ett organ för samverkan på central nivå. Det är nu för tidigt att ta ställning till formerna för den framtida verksamheten.

Nr 91

**Måndagen den
7 mars 1983**

*Om användningen
av försvarets heli-
koptrar för ambu-
lanstransporter
m. m.*

*Om användningen
av försvarets heli-
koptrar för ambu-
lanstransporter
m. m.*

Enligt min mening är det emellertid helt klart att den får baseras på samverkan mellan bl. a. sjukvårdshuvudmännen och försvarsmakten. Jag vill i detta sammanhang understryka behovet av att samtliga berörda intressenter medverkar.

Anf. 20 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för det positiva svaret på min interpellation. När jag framställde den, var jag medveten om att det inte var möjligt för statsrådet att ge något detaljrikt svar om hur en framtida ambulanshelikopterorganisation skall kunna utformas – just mot den bakgrund som statsrådet nämner i svaret, nämligen att räddningstjänstkommitténs rapport nyligen har remissbehandlats.

Men jag ansåg det ändå angeläget att ställa dessa frågor, dels därför att det finns en oro bland flera sjukvårdshuvudmän över att inte detta samråd kommer till stånd tillräckligt snart, så att man har möjlighet att påverka materielanskaffningen på helikoptersidan, som nu planeras inom försvaret, dels därför att vissa huvudmän anser att det finns en risk för att man ser ambulanshelikopterverksamheten som en isolerad resurs när det gäller sjuktransporter. Det finns en mängd frågor som måste lösas i samråd, alltifrån hur man skall larma ambulanshelikoptrar till hur man skall arbeta då det gäller vägambulanser, flygplan och de olika sjukvårdsinrättningarna och sjukvårdsnivåerna.

Dessutom skiljer sig ju förutsättningarna betydligt i de olika länen. Även om räddningstjänstkommitténs försöksverksamhet i stort sett har varit positiv, har den inte kunnat ge svar på alla områden utan snarast pekat på var problemen kan ligga.

Personligen tror jag att det skulle vara en fördel om man så småningom kan börja med en verksamhet inom t. ex. Norrbotten och Stockholms län för att därigenom kunna vinna erfarenheter för uppbyggandet av en sådan organisation inom riket i övrigt.

Det viktigaste är självfallet att samrådet mellan sjukvårdshuvudmännen och försvaret kommer till stånd så snart som möjligt.

I statsrådets svar noterar jag att han är beredd att verka för att samrådet kommer till stånd, och det är naturligtvis positivt. Jag har då bara den förhoppningen att vi så snart som möjligt skall komma till något resultat i denna viktiga fråga och så småningom få till stånd en permanent ambulanshelikopterorganisation, enligt principen att rikets samlade tillgång på helikoptrar skall kunna utnyttjas på bästa sätt för transporter av akut sjuka.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkanden 1982/83:21, 22 och 24

Lagutskottets betänkanden 1982/83:18, 19 och 26

Utrikesutskottets betänkanden 1982/83:14–16

Försvarsutskottets betänkanden 1982/83:5-7
Socialutskottets betänkanden 1982/83:14-17
Utbildningsutskottets betänkanden 1982/83:14 och 15
Trafikutskottets betänkanden 1982/83:7, 8 och 14
Näringsutskottets betänkanden 1982/83:21 och 22

Nr 91

Måndagen den
7 mars 1983

*Meddelande om
interpellationer*

9 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 4 mars

1982/83:89 av *Jens Eriksson* (m) till justitieministern om en översyn av påföljderna för olaga fiske:

Utländska fiskare som ertappats med olaga fiske i svensk ekonomisk zon har dömts till lindriga straff. Straffen har varit så lindriga att dessa fiskare kunnat bedriva ett lönsamt tjuvfiske, i synnerhet som den svenska kustbevakningen inte ens kunnat avbryta deras pågående fiske och föra dem i land.

I andra länder tillämpas helt andra straffsatser. Man kan ifrågasätta vad som är rimligt straff i förhållande till det brott som begåtts. Det står dock klart, att de straffsatser som tillämpas i Sverige inte ger skydd för den svenska fiskezonen. De böter som utdöms består av dagsböter och uppgår ofta till endast några hundra kronor.

Det behövs därför en översyn av gällande lagstiftning. Det skulle utan tvivel vara av värde att studera de lagar som gäller i övriga nordiska länder, och det skulle vara önskvärt om liknande behandling av begångna brott kunde uppnås.

Med anledning härav anholder jag att till justitieministern få ställa följande frågor:

1. Anser justitieministern en översyn av gällande lag vara nödvändig?
2. Om svaret är ja, när kommer en sådan översyn att ske?

den 7 mars

1982/83:90 av *Lars Tobisson* (m) till finansministern om statsupplåningens inverkan på räntenivån:

Det stora och växande budgetunderskottet medför att den svenska statsskulden snabbt ökar. Även om det skulle lyckas att vända utvecklingen av budgetunderskottet kommer ändå statens behov av upplåning att växa under lång tid framöver.

Statsskulden uppgår nu till drygt 400 miljarder kronor. Genom årets budgetunderskott ökar den med närmare 100 miljarder. Eftersom summan av de statslån som förfaller till betalning under året är ännu större, behövs det

under 1983 en bruttoupplåning på över 200 miljarder.

Frågan hur den snabbt växande statsskulden skall finansieras blir alltmer påträngande. Förutom genom premie- och sparobligationslån riktade till allmänheten har det traditionellt skett genom att banker och försäkringsbolag regleringsvägen tvingats att placera en stor del av sina tillgångar i statsobligationer. Inslaget av tvång har medfört att priset för upplåningen kunnat hållas under marknadsräntan, vilket går ut över småsparare, försäkringstagare och pensionärer. Under senare år har staten även lånat utomlands för att täcka underskottet i bytesbalansen.

På grund av ändrade skatteregler är intresset för premieobligationer inte särskilt stort. Trots ständiga förbättringar av villkoren, även på skattesidan, ger sparobligationerna små kreditvolymen i förhållande till det stora behovet.

På både ekonomiskt och politiskt håll finns det vidare en allt större enighet om att vi inte kan fortsätta att fylla bankerna med statsobligationer. Det krävs allt fler krångliga regleringar för att förhindra att en sådan uppladdning medför en inflationsdrivande ökning av penningmängden. Dessutom blir bankresultaten mycket känsliga för svängningar i obligationskurserna, och deras huvuduppgift att förmedla krediter till näringslivet kommer i skymundan. Motsvarande problem gäller vid tvångsmässig placering av statsobligationer i försäkringsväsendet, där ju också AP-fonden av kända skäl slutat att växa.

När det under senare tid framstått som allt viktigare att placera en större del av den inhemska statsupplåningen utanför bankväsendet, har intresset riktats mot hushållen. Men svårigheterna att öka deras insatser vid finansieringen av statsskulden är stora. Hushållssparandet ligger på en rekordlåg nivå. Reallönerna faller sedan flera år tillbaka, och något utrymme för ett starkt ökat nysparande kan knappast skönjas. De inflationsförväntningar som det stora budgetunderskottet skapar, gör det heller inte särskilt attraktivt för privatpersoner att spara i nominella värden. Inkomstskatt tas ju ut även på den del av ränteinkomsten som egentligen är en ersättning för den kapitalförlust som inflationen medför.

Det återstår då för staten att vända sig med sin upplåning till näringslivet. Där finns onekligen en stor och växande likviditet, som med dagens låga kapacitetsutnyttjande inte används för investeringar i expansionssyfte. Sedan förra halvårsskiftet har riksgäldskontoret också utnyttjat denna situation till att sälja statsskuldväxlar till sammanlagt snart 50 miljarders värde.

Problemet med denna upplåning är att den är så kortfristig. Alla de nästan 40 miljarder som lånades upp under andra halvåret 1982 skall omsättas 1983. Därtill krävs det en nyupplåning, som medför ett sammanlagt behov av nya statsskuldväxlar under 1983 på inemot 70 miljarder.

Det här kan gå bra så länge företagen inte finner anledning att investera i nya byggnader eller maskiner. Men om det kommer ett konjunkturuppsving, händer inte bara det att företagen får ett minskat utrymme för nytulåning till staten – de kan också snabbt desinvestera i statsskuldväxlar genom att inte

omsätta sina gamla när de förfaller.

Med hänsyn till statsskuldväxlarnas likvida karaktär borde de egentligen inräknas i ett utvidgat penningmängdsbegrepp. Gjordes det, skulle den nu konstlat låga ökningstakten hamna på ca 20 %, vilket från inflationssynpunkt ter sig ytterst oroande.

Det kan inte rimligen i längden vara näringslivets sak att finansiera statsskulden. Vid en ökad investeringsvilja kan en sådan upplåningspolitik inte annat än medföra en stark trängsel på kreditmarknaden, vilket betyder en press uppåt på räntenivån. Stigande realräntor kan då knäcka den efterlängtnade expansionen inom industrin.

Med anledning av det anförda anholder jag att till finansministern få rikta följande frågor:

Vill finansministern redogöra för vilka åtgärder han avser att vidta för att förebygga att den stora statsuplåningen medför så höga realräntor att de verkar avhållande på näringslivets investeringar och hindrar en ekonomisk återhämtning i Sverige?

10 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 4 mars

1982/83:316 av *Iris Mårtensson* (s) till statsrådet Anita Gradin om ökad solidaritet mellan kommuner beträffande mottagande av flyktingar och asylsökande:

Invandrarministern har i massmedia uttalat sig för en spridning av flyktingmottagandet till flera kommuner än vad som f. n. är fallet. En sådan åtgärd skulle med stor sannolikhet innebära att flyktingar och asylsökande skulle få fler boendeanternativ att välja mellan än de i praktiken har i dag.

Med anledning av detta vill jag fråga invandrarministern:

Vilka åtgärder planerar regeringen vidta för att åstadkomma ökad solidaritet mellan kommunerna i syfte att sprida flyktingmottagandet på flera kommuner?

1982/83:317 av *Pär Granstedt* (c) till utrikesministern om åtgärder med anledning av uppgifterna om massakrer i Zimbabwe:

Allt fler rapporter i massmedia talar om fruktansvärda massakrer i Matabeleland i Zimbabwe. Regeringstrupper utpekade som utövare av vad som betecknas som ett folkmord. Sverige har som biståndsgivare ett mycket intimt samarbete med Zimbabwes regering.

Vilka åtgärder har regeringen vidtagit – eller avser att vidta – med anledning av uppgifterna om massakrerna i Zimbabwe?

Nr 91

**Måndagen den
7 mars 1983**

*Meddelande om
frågor*

Nr 91

11 § Kammaren åtskildes kl. 12.21.

Måndagen den
7 mars 1983

In fidein

*Meddelande om
frågor*

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert